

הייצוא הביטחוני הישראלי להודו: האתגרים והחששות

יפתח ש' שפיר

פתיחה

בחודשים האחרונים דיווחו אמצעי התקשורת כי ישראל הפכה לספק הנשק העיקרי של הודו, לאחר שמכירות הנשק שלה עברו את מכירותיהן של ספקיות נשק גדולות כרוסיה וצרפת. העסקאות שדווח עליהן כללו מגוון סוגי נשק – החל בהספקת מטוסי ההתרעה האווירית מדגם פאלקון, עבור ללוויין ריגול, וכלה בהסכמים ענקיים למכירת מערכות הגנה אווירית.¹

במאמר זה אסקור בקצרה את ההתפתחויות האחרונות בנושא זה, ואנסה להעריך את טיב הקשרים הביטחוניים בין ישראל להודו, לבחון את האתגרים הקשים העומדים בפני היחסים הביטחוניים בין שתי המדינות וכן להעריך את הסיכויים להמשך הדרך.

רקע

במשך ארבעים שנה היו היחסים בין ישראל ובין הודו קפואים. הודו סירבה לכונן יחסים דיפלומטיים עם ישראל, והעדיפה לטפח את קשריה עם העולם הערבי. מצב זה השתנה באופן חד בשנת 1991, כחלק משינוי מקיף בתפיסתה של הודו את עצמה, את כלכלתה ואת יחסיה עם העולם שסביבה. היחסים הדיפלומטיים חודשו בינואר 1992, ובתוך זמן קצר הפך נושא שיתוף הפעולה הביטחוני למרכיב חשוב ביחסים בין המדינות. מפנה דרמטי עוד יותר בשיתוף הפעולה הביטחוני חל בעקבות מלחמת קרגיל ב-1999, אז נחלצה ישראל לזרז הספקת נשק וציוד לחימה נחוצים להודו. לקחי המלחמה השפיעו על החשיבה האסטרטגית של המערכת הצבאית בהודו, ומנגד הוכיחו להודים שישראל היא ספק נשק אשר אפשר לסמוך עליו גם בשעת משבר. מאז התרחב מאוד שיתוף הפעולה הביטחוני בין ישראל ובין

יפתח שפיר הוא ראש פרויקט המאזן הצבאי במזרח התיכון, במכון למחקרי ביטחון לאומי

הודו. מכירות הנשק גדלו מאוד, הגיעו למיליארד דולר בערך בשנתיים האחרונות. כן נמסר על שיתוף פעולה בתחומי הלחימה בטרור, ובתחומי העברת מודיעין. אינדיקטור נוסף לטיב היחסים הוא מערכת של ביקורים הדדיים של בכירים במערכות הביטחון – הישראלית בהודו, וההודית בישראל.² מפנה חשוב נוסף התרחש בעקבות הפיגוע הקטלני במומבאי ב-26–29 בנובמבר 2008). פיגוע זה – שזכה לכותרות בישראל בשל הפגיעה באתר יהודי ובאזרחים ישראליים – זעזע את המערכת הביטחונית בהודו, והביא לשינוי נוסף בחשיבה הביטחונית ההודית, ובעקבותיו – לגידול חד בהוצאות הביטחון בכלל, הודעה על כוונות רכש מרחיקות לכת, בהיקפים גדולים של מטוסי קרב, שריון, ארטילריה, ציוד לכוחות הקרקע וכן מערכות הגנה אווירית וציוד לצי. במסגרת זו יש לראות את ההידוק הנוסף של שיתוף הפעולה עם ישראל, בעיקר בתחום העברת המודיעין והלחימה בטרור.³

העסקאות החמות

אין מידע גלוי על היקף שיתוף הפעולה בין ישראל ובין הודו – לא בתחומי חילופי המודיעין ולא בתחומי הסיוע, ההדרכה והאימונים בתחום הלחימה בטרור. כך, על אף חשיבותם של נושאים אלו, אפשר להעריך את היקף היחסים הביטחוניים ועומקם רק דרך עסקאות נשק, שמטבען זוכות לפרסום נרחב הרבה יותר. כמדגם מייצג לשנתיים האחרונות ראוי לציין את העסקאות האלה:

1. עסקת מטוסי הפאלקון. העסקה נחתמה עוד בשנת 2004, וכללה התקנה של מערכות התרעה מוקדמת מתוצרת ישראל, על מטוסי Beriev A-50 מתוצרת רוסיה. העסקה, בהיקף של כ-1.1 מיליארד דולר, נתקלה בקשיים ובעיכובים, אך לאחרונה הועבר מטוס הפאלקון הראשון להודו, והשניים הנוספים צפויים להימסר לידי חיל האוויר של הודו בשנה הקרובה. בזמן נמסר כי הודו מתעניינת כבר עתה ברכש עוד שלושה מטוסי התרעה מישראל, אם כי הפעם מדובר בהתקנת המערכות על מטוס קטן יותר דוגמת ה-G550 האמריקאי או ה-ERJ-145 מתוצרת ברזיל.⁴
2. אירוסטאטים: הודו רכשה מחברת "אלתא" בין שניים לארבעה מכ"מי EL/M-2083, ואלה יותקנו על אירוסטאטים. אלו יוצבו בגבול הודו פקיסטן, ויועזו לאיתור חדירות אוויריות בגובה נמוך. היקף העסקה – כ-600 מליון דולר. עסקה זו היא עסקת המשך לשתי מערכות שכבר הגיעו בין 2004 ל-2005. ייתכן שלקחי אירועי הפיגוע במומבאי יביאו לרכש מכ"מים נוספים (עוד לפני אירועי מומבאי העריכו ההודים כי הם יזדקקו לכמה עשרות אירוסטאטים לכיסוי כל גבולותיהם).⁵

3. מערכות הגנה אווירית – שתי עסקאות ענקיות נמצאות על הפרק. האחת – עסקת טילי ה"ברק-8" או בכינויה ההודי MR-SAM. מדובר בגרסה יבשתית ומשופרת של טילי ה"ברק" שנמכרו בעבר לצי ההודי והותקנו על ספינותיו. המערכת בגרסתה המשופרת תגן על מתקנים נגד מטוסים, מסוקים וטילי שיוט, מטווחים של עד כשבעים ק"מ. בעסקה שותפות רפא"ל והתעשייה האווירית, ושווייה על פי המדווח כ-1.4 מיליארד דולר. העסקה השנייה היא עסקת מערכות Spyder – מערכת הגנה אווירית ניידת לטווח קצר, המבוססת על גרסה יבשתית של טילי האוויר אוויר פיתון-5 ודרבי.
4. באפריל 2009 שיגרה הודו את לוויין הביון שלה RISAT-2. הלוויין הוצג בתחילה כלוויין לשימושים אזרחיים, אולם במהרה התברר כי הוא מיועד לשימושים צבאיים, והוא נושא מכ"ם SAR מתוצרת ישראל. למעשה, נרמז שהוא דומה או זהה ללוויין הביון TechSAR הישראלי, ששוגר בינואר 2008 באמצעות משגר לוויינים הודי.
5. השבחת מטוסים ומסוקים: התעשייה האווירית הישראלית סיימה השבחת מסוקי תקיפה מתוצרת רוסיה, מדגם מי-24. בו בזמן נמסר על פרויקט ענקי להשבחת מטוסי תובלה מדגם An-32 – מתוצרת אוקראינה. להודו כמאה מטוסים כאלה, ולפחות מחציתם מיועדים להשבחה. המטוסים יצוידו במערכות אוויוניקה מתוצרת "אלביט" הישראלית.
6. מל"טי תקיפה – לאחרונה נמסר כי הודו רכשה את מל"ט התקיפה HAROP – גרסה מודרנית של הנשק נגד מכ"מים Harpy שנמכר בעבר לסין.

הצד השני של המטבע

קשרי הרכש הביטחוני בין ישראל להודו לא בהכרח חד-צדדיים. להודו יש תעשייה ביטחונית גדולה. אמנם במשך השנים נתקלה תעשייה זו בקשיים רבים בהשגת יעדים שהיו יומרניים מדי, כגון ייצור מטוס הקרב הקל, והפרויקטים של הטילים Trishul ו-Akash – האחרון אף בוטל כשהצי ההודי הודיע כי הוא מעדיף את טילי ה"ברק". עם זאת, הישגיה אינם מבוטלים. כך למשל בולטת יכולתה של התעשייה ההודית בתחום הטילים הבליסטיים והחלל. לפיכך אין זה פלא שישראל רכשה בהודו את שיגורו של הלוויין TechSAR, ששוגר באמצעות משגר הלוויינים הקוטבי PSLV ההודי.

ממשלת הודו אינה מסתירה את כוונתה להגדיל במשך השנים את נתח הרכישות המקומיות על חשבון רכישות ממקורות חוץ. התעשייה ההודית זקוקה לרכוש טכנולוגיות, ומכאן גם הדרישה של הודו להעברת טכנולוגיה בכל עסקת נשק גדולה, ובדרך כלל גם העברת הייצור להודו. כל העסקאות מבוצעות דרך מיזמים

משותפים בין חברות ישראליות ובין חברות הודיות, ובפרויקטים מסוימים (כמו פרויקט טילי הברק-8) גם הפיתוח משותף.

במשך השנים ניסתה הודו לעניין את ישראל במוצרים נוספים מתוצרתה. בשנת 2004 אף נמסר שישאל רכשה בהודו מסוקים קלים מדגם Dhruv (עסקה זו בוטלה מאוחר יותר).⁶ בדרך כלל אין להודו מוצרים שמעניינים את ישראל, מה גם שישאל בדרך כלל מעדיפה לקנות נשק מתוצרת ארצות הברית באמצעות כספי הסיוע, אולם ייתכנו חריגים – ולאחרונה עלו ספקולציות על עניין של ישראל בטיל השיוט העלקולי BrahMos.^{7*}

יתרונות

בחינה מדוקדקת של עסקאות הרכש בין ישראל להודו ממחישה את נקודות החוזק של ישראל בשוק ההודי. התעשייה הביטחונית הישראלית התמחתה בכמה נישות חשובות, ובאלו יש לישראל יתרונות בולטים: לישראל יתרונות בעיקר בתחומי האלקטרוניקה והאופטרוניקה: במערכות מכ"ם והתרעה אווירית – בעיקר מוטסות (כדוגמת הפאלקון), במערכות כטב"מ, בטילים נגד מטוסים – הן אוויר-אוויר והן אוויר-קרקע (דוגמת סדרת הפיתון והדרבי), בטילי נ"ט (דוגמת ה-Spike), חימוש אוויר-קרקע מתקדם וכן במערכות אוויוניקה למטוסים, ובכלל זה מערכות ניווט, ציון והרכשת מטרות. לישראל גם ניסיון נרחב בהשבחות כלי טיס ורק"מ, ובעיקר השבחות ציוד מתוצרת ברית המועצות לשעבר – תחום שימושי להודו, שחלק ניכר מציודה הגיע מברית המועצות. תחום נוסף שיש לישראל יכולת טובה בו הוא תחום הלוויינות, ובפרט לווייני ביון ייחודיים כמו "אופק", "ארוס" ולוויין המכ"ם TechSAR.

יתרון נוסף של התעשיות הישראליות הוא נכונותה של ישראל להעביר טכנולוגיות וקווי ייצור בעסקאות מכירת הנשק (כמו שהיא נענתה לדרישות דומות בעבר של מדינות כמו טורקיה). זהו יתרון משום שמדינות אחרות בעולם בדרך כלל נמנעות מכך (ארצות הברית למשל מקפידה על כך יותר). כאמור לעיל, בשל מגבלות החוק ההודי, העסקאות הגדולות נעשו דרך מיזמים משותפים – של חברות ישראליות וחברות או ארגונים מקומיים.

* טיל ה-BrahMos הוא פרויקט משותף רוסי-הודי, ולמעשה הוא פיתוח של הטיל הרוסי Oniks /Yakhont – המוכר במערב בכינוי SS-N-26 (הכינויים הרוסיים שייכים לשתי גרסאות של הטיל – דגם לשימוש מקומי ודגם ליצוא). ה-BrahMos הוא טיל נגד אניות; כולל דגמים המשוגרים מאניות, ממשגרים יבשתיים וממטוסי קרב. טווחו הוא 280 ק"מ (וסבורים שלדגם המשוגר מן האוויר טווח גדול יותר). ייחודו הוא במהירותו העל-קולית – 2.6 מאך בגובה רב, עד 2.0 מאך בגובה נמוך. מהירות זו מקצרת מאוד את זמן מעופו ומקשה מאוד את גילויו או את יירוטו.

אתגרים

עם זאת, התמונה אינה צבועה בצבעים ורודים בלבד, ובדרך למכירות הנשק ישנם מכשולים וסיכונים.

אתגר מיוחד נעוץ דווקא ביתרון היחסי של ישראל במכירות נשק – הנכונות להעברת טכנולוגיות – שנדונה לעיל. בטווח הקצר נכונות זו היא יתרון, אולם בטווח הארוך יש בה סיכון לא קטן. אם יתרונה של התעשייה הישראלית הוא בטכנולוגיות הייחודיות שלה וביכולת האינטגרציה שלה, הרי הקמת המיזמים המשותפים והעברת הטכנולוגיות מגדילות את יכולתם של ההודים להשתמש בטכנולוגיות אלו בכוחות עצמם בעתיד.

בהיבט העמוק ביותר – הסיבות שגרמו להודו להימנע מקשרים עם ישראל במשך יותר מארבעים שנה עדיין קיימות. הודו ראתה את עצמה תמיד כמנהיגת המדינות הבלתי מזדהות, וככזו – גיבורת תנועות השחרור הלאומיות מעול האימפריאליזם, ולפיכך גילתה הזדהות עמוקה עם הפלסטינים. אהדה זו לא השתנתה. לא השתנתה גם המגמה לא להרגיז את המדינות המוסלמיות, ובעיקר בעולם הערבי, הן בשל חשש מתגובות האוכלוסייה המוסלמית הגדולה של הודו עצמה, והן כדי למנוע אותן מלתמוך בפקיסטן. גם מגמה זו לא השתנתה במהותה. היא באה לידי ביטוי בהתנגדות ציבורית ופוליטית לקשרים הביטחוניים עם ישראל.

עדות למצב עניינים זה אפשר לראות גם במאמצים של גורמי ממשל בהודו להסתיר או להמעיט בחשיבותן של עסקאות הנשק עם ישראל, אם אי-אפשר להסתירן בכלל. כך למשל בעקבות שיגור הלוויין TecSAR הישראלי על ידי משגר הלוויינים ההודי הקפידו ההודים להדגיש כי הייתה זו עסקת מכירת שיגור מסחרית וכי אין מדובר בשיתוף פעולה ביטחוני.⁸

בשנתיים האחרונות עסקו רשויות החוק ההודיות בחקירות נגד בכירים לשעבר ובהווה במערכת השלטון ההודית, בחשד שהיו מעורבים בקבלת שוחד מחברות ישראליות. עסקת "ברק" הראשונה הייתה אחת העסקאות שחקר המשרד המרכזי לחקירות (CBI), ובפרשה זו הגיעו החוקרים עד שר ההגנה לשעבר. לאחרונה הוכנסה התעשייה הצבאית הישראלית לרשימת חברות שהסחר עמן אסור בשל עברות על החוק.

אי-אפשר כמוכן להוכיח קשר חד-משמעי בין הגישה הלא אוהדת כלפי ישראל בחלקים מסוימים במערכת הפוליטית ובין החקירות נגד עסקאות עם ישראל. בסופו של דבר גם יצרניות נשק אחרות בעולם מוצאות את עצמן במצבים דומים, אולם יש לזכור כי האשמות מסוג זה הן כלי יעיל ביותר בידיהם של מתנגדים לעסקאות – מסיבות פוליטיות. מכל מקום, עד כה הביאו החקירות הפליליות לעיכובים בחתימה על עסקאות ומימושן, ולא למניעתן או ביטולן.

ארצות הברית

מגבלה נוספת, חשובה יותר, היא תלותה של ישראל בארצות הברית מצד אחד, והאינטרסים של ארצות הברית בדרום אסיה מצד אחר.

חידוש הקשרים של הודו עם ישראל בשנת 1992 היה קשור בטבורו בשינוי מהותי של יחסה של הודו לארצות הברית. היחס המסתייג כלפי ארצות הברית כנציגת האימפריאליזם עלי אדמות השתנה, והכלכלה ההודית נפתחה הן לשיטות והן לכלכלה האמריקאיות. ללא שינוי זה לא היה מתאפשר שינוי היחס כלפי ישראל.

מנגד, לארצות הברית יש אינטרסים שונים ומגוונים בדרום אסיה, ועל כן יש לה אמירה תקיפה בכל נושאי מכירות הנשק הישראלי להודו. יחסיה ההדוקים של ישראל עם ארצות הברית והתלות בה מחייבים את ישראל להטות אוזן לבקשותיה של ארצות הברית ולציית לדרישותיה. אין צורך לומר שישראל אינה יכולה למכור ציוד שיש בו רכיבים מתוצרת ארצות הברית בלי אישור מפורש, אולם לא תמיד יש צורך במרכיב הפורמלי הזה של קיומו של רכיב אמריקאי במערכת.

כך למשל מכרה ישראל להודו את המכ"ם נגד טילים "אורן ירוק", מתוצרת "אלתא", אך בקשותיה של ניו דלהי להצטייד במערכת ה"חץ" במלואה לא נענו בשל התנגדות ארצות הברית. מקרה מאלף יותר הוא מקרה מטוס הפאלקון. לאחר שישראל נאלצה בשנת 2000 לבטל עסקה דומה עם סין, היא דאגה לוודא מראש שלושניגטון אין התנגדות במקרה זה לעסקה.

מצב עניינים זה פוגע בהכרח באמינותה של ישראל כספק נשק, שכן ראשי המערכת ההודית יצטרכו לבדוק בכל עסקה עתידית אם יהיה אפשר לסמוך על כך שישראל לא תידרש על ידי ארצות הברית לסגת מעסקה – גם בשלבים מתקדמים של מימושה.*

עד כה נמנעה הודו מלרכוש מערכות נשק אמריקאיות, ואלה בדרך כלל גם לא הוצעו לה. הפערים בין החקיקה האמריקאית ובין החקיקה ההודית הקשו מאוד את קיומן של עסקאות: מצד אחד דרשו ההודים שכל עסקה מעל סכום מסוים תתבצע אך ורק דרך חברה הודית, בדרך כלל מיזם משותף (JV) שמוקם בין חברה הודית לחברה המוכרת; ומצד אחר החקיקה האמריקאית מקפידה מאוד בפיקוח על יצוא ביטחוני, ובדרך כלל דורשת גם פיקוח ואימות, ולדבר זה לא היו מוכנים ההודים להסכים.

* מקרה מאלף עוד יותר הוא זה של מל"טי ה"הארפי" שנמכרו לסין. מל"טים אלו נשלחו מסין לישראל לתחזוקה שוטפת, אך בלחץ ארצות הברית נאלצה ישראל להימנע מלהחזירם לסין.

לאחרונה החל המצב להשתנות. נושא הפיקוח היה אחד הנושאים המרכזיים בפגישותיה של מזכירת המדינה קלינטון בביקורה בניו דלהי השנה, ועל פי העיתונות ההודית הושגו הבנות שיפתחו את הדרך למכירות ביטחוניות נרחבות יותר בהודו.⁹

כאמור לעיל, בשנה האחרונה הגדילה הודו מאוד את תקציב הביטחון שלה, והיא מתעתדת לרכוש כמויות גדולות מאוד של נשק – דרישתה של הודו למטוסי קרב מתקדמים למשל מדברת על 126 מטוסי קרב, והתעשיות הביטחוניות האמריקאיות מתחרות בפרויקט (עם גרסה ייחודית של ה-F-16IN). כניסתן של חברות אמריקאיות למירוץ פירושה גם תחרות קשה יותר לישראל וגם לחצים פוליטיים מסוג חדש. כך למשל במקרה של עסקת מטוסי הקרב התבקשה ישראל לבטל את תכניתה להצטרף לחברה השוודית SAAB בתחרות – כספקית המכ"מ והאוויוניקה בגרסה של מטוס הגריפן שהתחרה במכרז. כניסתן של חברות אמריקאיות לשוק ההודי עשויה להשפיע על יכולתה של ישראל למכור מערכות מכ"ם או מטוסי התרעה מוקדמת (ולמעשה השנה נמכרו מטוסי בקרה ושליטה מדגם הוקאיי אמריקאים להודו, ולכך עשויה להיות השלכה על סיכויי עסקה עתידית למטוסי התרעה מוקדמת).

לתעשייה הישראלית יש עדיין יתרון של הכרת הזירה וניסיון פעולה בשוק ההודי, השונה מאוד משווקים מערביים. יש לה גם היתרון שבקיומם של מיזמים משותפים בין ישראל להודו, ועל כן קיים אינטרס של חברות הודיות, ממשלתיות או פרטיות, אולם בשל גודלן של התעשיות האמריקאיות והתמיכה האגרסיבית של הממשל בהן סביר להניח שהיתרון הזה ילך ויצטמצם בשנים הקרובות.

איראן¹⁰

סיכון נוסף לקשריה הביטחוניים של ישראל עם הודו הוא קשריה של הודו עם מדינות אחרות באזור – למעשה מדינות ערב בכלל ומדינות המפרץ הפרסי בפרט. הבעיה החמורה מבחינת ישראל היא הקשרים המיוחדים שיש להודו עם איראן, שברקעם היסטוריה של מאות שנים. כיום הודו רואה חשיבות מיוחדת בקשריה עם איראן. במישור הכלכלי – הודו הרעבה לאנרגיה תלויה בנפט האיראני במידה רבה. איראן היא גם נתיב חשוב ביותר לסחר ההודי עם רוסיה ומדינות ברית המועצות לשעבר – דרך נמל בנדר עבאס או צ'אהבהאר, ומשם בדרך היבשה עד הים הכספי. במישור האסטרטגי, איראן היא בסיס מצדה השני של פקיסטן, ועל כן קשרים ביטחוניים הדוקים עם איראן הם נכס אסטרטגי חשוב. בין איראן להודו קיימים גם קשרים ביטחוניים הדוקים, ואף מתקיימים תרגילים צבאיים וימיים משותפים וכן ביקורים צבאיים הדדיים. דוגמה בולטת לכך היא התרגיל הימי שהתקיים בין איראן ובין הודו בחודש מרס 2006 – בד בבד עם ביקורו של הנשיא ג'ורג' ו' בוש

בניו דלהי – תרגיל שזמן קיומו חורג ממשמעותו הצבאית – הפגנתה של הודו את עמידתה בפני לחצים בינלאומיים.

התנהלותה העצמאית של הודו לא תאפשר לאיראן לפגוע בעסקאות נשק או לטרפד אותן, אך מבחינת מערכת היחסים הביטחוניים בין ישראל ובין הודו קשרים אלו הם סיכון של זליגת מידע – הן מידע טכני על מערכות ישראליות, הן מידע טקטי על שיטות פעולה, וטקטיקות של הפעלה – מידע שמגיע הן דרך הדרכה על מערכות נשק והן דרך שיתופי הפעולה בין ישראל ובין הודו בנושאים כמו מודיעין ולחימה בטרור. בפרט קיים סיכון זה על רקע העובדה שמרכיב נכבד ביחסי הודו ואיראן הוא שיתוף פעולה בנושאי טרור וחתרנות (תחום שמטריד את שתי המדינות בשל הגבול המשותף שיש לכל אחת מהן עם פקיסטן).

סיכום

קשריה של ישראל עם הודו והסחר עמה הם בלי ספק מקור לגאווה על הישגיה של ישראל (מאמר זה לא עסק בקשרים הכלכליים הענפים האחרים שהתפתחו בו בזמן בתחומים חקלאות ומים וטכנולוגיות אזרחיות אחרות, אשר היקפם עולה הרבה מאוד על הסחר הביטחוני), אולם גאווה זו אסור שתהפוך לאופוריה.

ראשית, ייתכן שבשנה מסוימת זו או אחרת עלו היקפי מכירות הנשק הישראלי להודו על אלה של רוסיה למשל, וכך לפרק זמן מסוים לא זו בלבד שהודו היא הלקוח הגדול של ישראל אלא שגם ישראל היא הספק הגדול של הודו, אולם זה מצב זמני בהחלט. בשוק הנשק העולמי לישראל יש יכולות בתחומי גומחה (נישה) ייחודיים. היא אינה ספקית מערכות נשק עיקריות. את מערכות הנשק העיקריות שלהם – מטוסי קרב, ספינות מלחמה, טנקים או ארטילריה – בהכרח ירכשו ההודים במדינות אחרות, גדולות יותר.

שנית, ההודים שואפים לעצמאות גם בתחום הנשק. מאחר שמכירות הנשק הישראליות מלוות תמיד בהעברת טכנולוגיה – בסופו של דבר יבנו ההודים את יכולותיהם העצמאיות, ובזכות טכנולוגיות שרכשו מישראל יוכלו לוותר על המשך השותפות.

שלישית, משקעי העבר שעודם חיים וקיימים בפוליטיקה הפנימית ההודית עשויים לזרז תהליכי התרחקות כאלה.

רביעית, כניסת שחקנים חדשים לשוק הנשק ההודי, ובפרט כניסתן של התעשיות האמריקאיות, תקשה על ישראל לפעול בעתיד בהודו.

ולבסוף – האם היחסים המיוחדים עם הודו הם "יחסים אסטרטגיים"? התשובה לשאלה זו תלויה בהגדרה של כל אחד ל"יחסים אסטרטגיים". יש הטוענים שהיחסים הביטחוניים ההדוקים, שיתופי פעולה בפיתוח וביצור מערכות נשק,

חילופי מודיעין והדרכה הם יחסים אסטרטגיים, ולפיכך היחסים עם הודו הם בהחלט שותפות אסטרטגית.

נדמה כי בכך אין די. "יחסים אסטרטגיים" צריכים לכלול גם השקפה זהה על תהליכים בעולם, וידיעה שאפשר להסתמך על השותף בעת צרה. כאן הפער בין ישראל ובין הודו גדול. ישראל היא בעלת בריתה של ארצות הברית, ואילו ההודים, על אף התקרבותם לארצות הברית, לא נטשו את תפיסת העולם ה"בלתי מזדהה" שלהם. הם שומרים על קשרים טובים הן עם רוסיה והן עם מדינות בלתי מזדהות. ישראל רואה בחומרה רבה את האיום האיראני – בעוד בעבור הודו איראן היא פרטנר – ושותף אידאולוגי בראיית ההגמוניה האמריקאית בעין לא יפה.

יחסים אסטרטגיים פירושם גם שאפשר לסמוך על השותף בעת צרה. התנהגותה של הודו בפורומים בינלאומיים אינה מראה שכך הוא הדבר. גם בכל הנוגע לסכסוך הישראלי-ערבי עמדתה של הודו אינה ניטרלית, אלא אוהדת את הצד הפלסטיני ללא עוררין. אם כן, אין פלא שבמשך כל שנות היחסים ההדוקים עם הודו היו הביקורים של הודים בישראל ביקורים בדרג ביטחוני ולא של דרג מדיני.

שיתוף הפעולה ההדוק בין ישראל להודו הוא הישג מרשים לישראל, אך ישראל והודו אינן בעלות ברית אסטרטגיות, וההישג של ישראל הוא הישג של חלון הזדמנויות שאין כל הבטחה כי יאריך ימים.

הערות

- 1 נעמה סיקולר, "ישראל הפכה ליצואנית הנשק המובילה להודו", **כלכליסט**, 15 בפברואר 2009. ראו: <http://bit.ly/4m1YOB>
- 2 על ראשית היחסים בין ישראל ובין הודו ראו למשל: P. R. Kumaraswami "Strategic Partnership between Israel and India", *MERIA*, vol. 2, No. 2 (May 1998).
- 3 Middle East Newslane morning report, March 25, 2009.
- 4 ראו: Yaakov Katz, "India to finally Receive Phalcon AWACS", *Jerusalem Post*, May 9, 2009 "Indian AWACS Moving forward on 2 Fronts", *Defense industry*, **וכן**: *daily*, May 19, 2008.
- 5 ראו: Rajat Pandit, *Times of India*, May 14, 2007.
- 6 **הארץ**, 28 בנובמבר 2004. Middle East Newslane morning report, March 25, 2009.
- 7 ראו: Martin Sieff "BMD Focus: BrahMos for Israel?" *Spacewar.com*, March 12, 2008, <http://bit.ly/2MEehy>.
- 8 ראו: Samuel Cherian, "Media Takes off on TechSAR, but no Takers", *IDS Strategic Comments*, <http://bit.ly/1gR5Li>
- 9 ראו: K.P. Nayar, "US Defence Deal: The inside Story." *The Telegraph* (Calcuta), July 23, 2009, <http://bit.ly/hnGbf>
- 10 עוד על יחסי הודו-איראן ראו: C. Christine, "Fair India and Iran", New Delhi's balancing act, *the Washington Quarterly*, Summer 2007; Harsh V. Pant, "India and Iran — an axis in the making?", *Asian Survey*, Vol XLIV, No. 3, May/June 2004.